

گفتگو

۸

فصلنامه تخصصی اسناد و نسخه‌های خطی مناطق گردشین

سال دوم، شماره ۴، پیاپی ۸، تابستان ۱۳۹۶، بها: ۸۵۰۰ تومان

ویژگی‌نامه: نکوداشت نیم قرن
خدمات علمی و فرهنگی استاد

قادر فتاحی قاضی

ISSN: 2476-4043

عکس: حسین خالندی

با مقالات، نوشتارها و نامه‌هایی از:

- ❖ قادر فتاحی قاضی ❖ منوچهر مرتضوی ❖ مارگاریتا رودنکو ❖ سید حسن قاضی طباطبائی ❖ عبیدالله ایوبیان ❖ عبدالرحمان شرفکندی «هه‌زار» ❖ محمد طاهری خسروشاهی ❖ سید محمد صمدی ❖ سید محمد امین برزنجی «خاله مین» ❖ احمد احمدی اقدام ❖ معصومه معدن کن ❖ سید عبدالحمید حسینی ❖ هاشم سلیمی ❖ قاسم اسماعیل‌زاده ❖ سید قادر جعفری ❖ ایرج بهرامی ❖ عزیز آصفی ❖ عبدالله صمدی ❖ محمد عبدلی

فصلنامه تخصصی اسناد و نسخه‌های خطی مناطق کردنشین
سال دوم، شماره ۴، پیاپی ۸، تابستان ۹۶
شماره شاپا: ۴۳۰۴۰-۲۴۷۶

وهز نامه‌ی پسیویری به‌لکه‌نامه‌وه‌ستووسی سهر به‌ناوچه کوردنشینه کان
سالی دووه‌هم، ژماره‌ی ۴، زنجیره‌ی ۸، هاوینی ۹۶
ژماره‌ی شاپا: ۴۳۰۴۰-۲۴۷۶

صاحب امتیاز و مدیرمسئول: **محمد عبدلی**
سر دبیر: **عبدالله صمدی**
گستره توزیع: استان‌های آذربایجان غربی، ایلام، کردستان و کرمانشاه
ترجمه چکیده به انگلیسی: **رضا جلالی**
تایپ و حروفچینی: **سپه‌لای عبدلی**
مدیر هنری: **اوات حکیم‌زاده**
صفحه آرایی: **محمد عبدلی**
طراح جلد: **ناهید صوفی‌زاده**
عکس روی جلد: **حسین خالندی**
روابط عمومی: **کامبیز ابراهیم‌زاده**
امور مشترکین و آبونمان: **امید رسولپور (بست‌بانک فرهنگ)**
چاپ و صحافی: **بوکان، رامان**
قیمت: **۸۵۰۰ تومان**

بهرپرس و خاوسن نیبمتیاز: **محمد مهد عه‌بنولی**
سهر نووسهر: **عه‌بنوللا سهره‌دی**
پانتای په‌خش: **نازه‌ربایجانی رۆژاوا، نیلام، کوردستان و کرمانشان**
ومرگتیری پوخته‌ی و تار یوسهر نیبگلیسی: **رما جلالی**
بیبتجن: **سوهه‌لای عه‌بنولی**
بهر پژه‌به‌ری هونه‌ری: **اوات حکیم‌زاده**
دنزایی ناومه: **محمد مهد عه‌بنولی**
دنزایی به‌رگ: **ناهید صوفی‌زاده**
وینه‌ی روه‌به‌رگ: **حوسین خالندی**
پیوضندی گشتی: **کامبیز نیب‌ره‌ه‌پ‌زاده**
کاروباری هاوینه‌شان: **نومید ره‌سوولپور (پوست‌بانکی «فرهنگ»)**
چاپ و سه‌حافی: **بوکان، رامان**
نرخ: **۸۵۰۰ تمهن**

اعضای مشورتی هیأت تحریریه (به ترتیب الفبا):

- چمن آرا، بهروز (دکترای کردشناسی دانشگاه گئورگوست، آلمان)
- حسین پور (هیدی)، جعفر (پژوهشگر زبان و ادبیات کردی، مهاباد)
- صمدی، سید محمد (پژوهشگر اسناد و تاریخ محلی، مهاباد)
- قره‌داغی، محمدعلی (فهرستنگار و نسخه پژوه، سلیمانیه)
- گلزاری، مسعود (پروفسور تاریخ و باستان‌شناسی، تهران)
- نظامی، سیدجلال (پژوهشگر ادبیات کرمانجی)
- ولی، وهاب (دکترای تاریخ، مهاباد)
- هاشمی، سیدمعتمد (پژوهشگر زبان و ادبیات کردی، کرمانشان)

ته‌ندامانی راویژکاری لیژنه‌ی نووسیری (به پیتی ریزبندی نه‌لقوبی):

- چمه‌ن‌نارا، به‌ه‌روژ (دوکتوری زانسانگی گیتورگ ناوگوست، آلمان)
- حوسینپور (هیدی)، جه‌عه‌ره (لیکولری زمان و ویزه‌ی کوردی، مهاباد)
- سه‌مه‌دی، سهرید محمد (لیکولری به‌لکه‌نامه‌ومیزووی ناوچه‌ی، مهاباد)
- قهره‌داغی، محمدعه‌لی (لیکولری و پیویری ده‌ستووس، سلیمان)
- گولزاری، مه‌سه‌وود (پروفسوری میژوو و دین‌نه‌ناسی، تاران)
- نزامی، سهرید جه‌لال (لیکولری زاراوه‌ی کرمانجی، رومنی)
- وه‌لی، وه‌هاب (دوکتوری میژوو، مهاباد)
- هاشمی، سهرید موخته‌سه‌م (لیکولری زمان و ویزه‌ی کوردی، کرمانشان)

همکاران اجرایی این شماره (به ترتیب الفبا):

- پورمند هادی • رتوفی، جلال • رضاقلی، رستگار • شریفی، سیامند
- صوفی زاده، دنیا • فتاحی قاضی، اسماعیل • فتاحی قاضی، لایون
- قره‌داغی، محمد • قوسی، محسن • عثمانی، محمد • گروه مهندسی کارژیر
- انشویه • مرادی، ایرج • مصنفی، احمد • هاشمی، سیداحسان

هاوکاپاتی به‌پژه‌به‌ری نه‌م ژماره‌یه (به پیتی ریزبندی نه‌لقوبی):

- پورمند، هادی • ره‌زا قولی، زرگار • صوفی‌زاده، دنیا • شریفی، سیامند
- فه‌تاجی قازی، سمایل • فه‌تاجی قازی، لایون • قهره‌داغی، محمد • قهوسی،
- موحسین • عوسمانی، محمد • گروهی نه‌ندازیاری کارژیر شنۆ • مرادی، نیره‌ج
- موسه‌نیقی، نه‌حمده • هاشمی، سهرید نیحسان

با سپاس از همکاري مالی:

جناب آقای یونس فتاحی قاضی

به سپاس له‌هاوکاري مالی:

پژدار کاک یونس فتاحی قازی

نشانی: آذربایجان غربی، مهاباد، خیابان امام شافعی، پاساژ میدیا، واحد ۴۰۶، کدپستی: ۵۹۱۴۶۱۹۹۳۵
تلفن: ۴۴۴-۴۲۲۴۷۶۸
همراه: ۰۹۱۴ ۸۶۲ ۷۹۲۲
سر دبیر: ۰۹۳۷ ۱۵۶ ۲۰۶۱

ناویشان: نوستانان نازره‌ربایجانی رۆژاوا، مهاباد، شفق‌ای نیمام شافعی، پاساژ میدیا، هۆده‌ی ۴۰۶، کۆدی پۆستی: ۵۹۱۴۶۱۹۹۳۵
ته‌له‌یفون: ۴۴۴-۴۲۲۴۷۶۸
موایل: ۰۹۱۴ ۸۶۲ ۷۹۲۲
سهر نووسهر: ۰۹۳۷ ۱۵۶ ۲۰۶۱

ایمیل: quarterlykashkool@gmail.com
وبسایت: www.govar-kashkul.ir
تلگرام: <https://telegram.me/kashkultv>

پۆستی نه‌له‌کترونی: quarterlykashkool@gmail.com
مالیهر: www.govar-kashkul.ir
تیلگرام: <https://telegram.me/kashkultv>

سخن سردبیر

وتهی سه رنوسهر

بخش ۱: شرح احوال و آثار

کوبتهی زیان و چالاکیه کانی قادر فه تاحی قازی به قه لمی خوی

زاد سفر: مروری بر زندگی پرتلاش قادر فتاحی قاضی | عبدالله صمدی

کتابشناسی توصیفی آثار و تألیفات استاد قادر فتاحی قاضی | محمد عبدلی

بخش ۲: دریاوار آثار و خاطرات استاد

مقدمه بر منظومه سعید و میر سیف الدین بیگ | منوچهر مرتضوی

گر به دولت برسی مست نگردي، مردی | سید محمد صمدی

نادره کار بی ادعا: یادداشتی در وصف فروتنی و دانش گستری استاد فتاحی قاضی | محمد طاهری خسروشاهی

دفتر خطی میرزا احمد اسماعیل زاده از منابع تدوین امثال و حکم گردی | قاسم اسماعیل زاده

شیرعی «خاله‌مین» بو کاک قادر فه تاحی قازی

رمز پاره‌ی زمان: چلوخشانیک به سفر زیان و شوئنه‌واره کانی ماموستا فه تاحی قازیدا | محمد محمدی مقدم

له پیناو گهل دا | هاشم سفلی

بخش ۳: مقالات و آثار استاد

مقدمای بر بیت گردی

بیمتی تهرکان

بیمتی زومیل فروش

بخش ۴: مقالات ویژه

کیفیت استفاده از منابع ادبی برای مسائل تاریخی // دکتر منوچهر مرتضوی

چریکه گردی: چریکه یعنی چه؟ مشهورترین چریکه‌های گردی و چریکه‌های گرد // عبدالله ایوبیان

چشم‌اندازی بر چگونگی منظومه‌سرایی در فرهنگ و ادب گردی // ایرج بهرامی

تأملی در مقدمه‌های استاد منوچهر مرتضوی بر منظومه‌های گردی // معصومه معدن‌کن

فقیه طبران و منظومه گردی شیخ صنعان // م. به رودنکو / ترجمه: عزیز آصفی

بخش ۵: نامه‌ها

نامه‌ای از استاد حسن قاضی طباطبائی

نامه‌ی ماموستا هژار به پونه‌ی ده‌رجوونی کتییی «امثال و حکم گردی»

نامه‌ی ماموستا عه‌بدول‌جه‌مید حوسینی

سرنوشت نسخه‌ای خطی در مکاتبات استاد قادر فتاحی قاضی و زنده‌یاد سیدقادر جعفری

سالشمار احوال و آثار استاد

۱

۳

۶

۱۶

۳۰

۵۵

۵۹

۶۷

۷۳

۸۲

۸۴

۹۸

۱۰۶

۱۱۴

۱۲۸

۱۵۵

۱۶۷

۱۸۳

۱۹۰

۱۹۶

۲۰۴

۲۱۲

۲۲۰

۲۲۶

چکیده انگلیسی

۲۴۱

۲۳۸

با انتشار هشتمین شماره کَشکول، دومین سال فعالیت خود را پشت سر می‌گذاریم و با تجربه‌ای نسبی وارد سومین سال تلاش فرهنگیمان می‌شویم. در این وادی بکر، هرچه پیش رفتیم، خود را در برابر مسیری طولانی‌تر و میدانی وسیع‌تر یافتیم. حجم کار بیش از حد تصور است. پیشینه فرهنگ و تمدنی غنی در زمینه‌های مختلف علم و هنر را نمی‌شود نادیده گرفت و به باد فراموشی سپرد. کوشش و ناآرامی ما، ولو به ظرفیت کَشکولی درویشی، نشانه حیات و امید به فردایی روشن است، که مشتاقانه به پیشوازش شتافته‌ایم.

در تلاشیم با استفاده از نقدی که از گذشتگانمان بر جای مانده و غنیمتی از عمر که در اختیار داریم، ما نیز مانند پیشینیان خود، پله‌ای بر این بنا بیافزاییم و آیندگان نیز بر همین منوال.

در این راه، کوشش‌های دیگران را از نظر دور نمی‌داریم و به‌عنوان بخشی از وظیفه تاریخی خود، آن‌ها را ارج می‌نهیم و به سان الگویی پسندیده بر آن انگشت نهاده و نظر همگان را به آن جلب می‌کنیم. به‌ویژه کسانی را مقدم می‌داریم که چنان عاشقانه و بی‌ادعا دل به سعی خود بستند که به یکباره خود را فراموش کردند و زمانی که سر از کار برداشتند، سالخورده صورت چروک افتاده در آینه روبرو را نشناختند!

در همین راستا، نخستین منزل کوشش دوساله خود را به ویژه‌نامه عاشقی دلسوخته اختصاص دادیم که در آغاز زندگی مشترک خود، در سن بیست و چهار سالگی، همراه همسر جوانش راهی «سراب» شد و در آموزشگاه‌های گوشه‌ای از وطن، به معلمی پرداخت. او از همان اوان دست به قلم برد و آگاهانه بخشی از فرهنگ مردم خود را برگزید، که در معرض مرگ و فراموشی بود.

جوان و پرتوان در پشت میز قرار گرفت و گوش جان به آوای کوهستان سپرد. نغمه‌هایی حزین از زبان «بیت‌خوانان»ی که شرح ناکامی‌های هزاران «خج و سیامند» را سینه به سینه از سده‌های پیشین به روزگار ما رسانیده بودند و اکنون دیگر دونده‌ای نبود که این چوب امدادی را از دست آنان تحویل بگیرد. این در حالی بود که آفتاب عمر انتقال‌گران بی‌مزد و منت به لب بام رسیده بود و مرگ هر بیتخوانی، مرگ ده‌ها «بیت» بود، و هر «بیت» خود منظومه‌ای شفاهی از داستان عاطفی یک عشق، تاریخ پرافتخار یک

رویداد، یا فلسفه‌ای عرفانی، آموزه‌ای دینی و یا تجربه‌ای از زندگی بود.

او سرشار از نیروی عشق و جوانی، پای در میدان نهاد و به سان آرش، مسئولیت نسل خود را به دوش کشید. دیگر به روز و شب، پاییز و بهار و گذر عمر توجهی نداشت؛ زیرا معشوق خود را یافته بود. و اینچنین بود که پنجاه و دو سال در پشت آن میز ماند تا نام «قادر فتاحی قاضی» با «بیت» عجین شد.

مردم حق‌شناس ما قدردان وی است و نام و زحمات او را هیچگاه فراموش نخواهد کرد. داستان زندگی او نیز به این رودخانه همیشه جاری پیوست و در بیت عشق و وفاداری جاودانه گردید. فصلنامه کشکول مفتخر است که در آستانه ورود به سومین سال فعالیت خود، نخستین ویژه‌نامه‌اش را به استاد قاضی اختصاص داده است و امیدوار است توفیق ادامه این روند را همچنان داشته باشد.

له کاتیکدا گهڼج و توانا بوو، دهفته‌ری لیک کرده‌وه و گوئی بۆ چریکه‌ی کویستان پاداشت و ده‌هۆش ږاچوو. شینی هم‌زاران زینی به مەرام نه‌گه‌یشوو بۆ مەمی ناواته ناکامه‌کان بوو که له قورگی به‌یتیزه‌وه به شه‌بۆلی هه‌وا به‌کی چه‌مه‌ری ده‌فری و له سینگی که‌وه بۆ سینگی که سمه‌ده‌کانی ده‌یتوا و وه‌ک نه‌مانه‌تیکی

نەتەوویی دەیدایە دەست بەیتییژی دوای خۆی. کەچی ئەمجارە کەس نەبوو لێی بستییتەووە. ئەم بەیتییژانە پردی بێ مزە زەمان بوون، کە ئیستا زەردەیی خەزەلۆەری تەمەنیان لە ئاوابووندا بوو و مەرگی هەرکامیان، مەرگی دەیان بەیت بوو؛ و هەر بەیتەش خۆی حەکایەتی ئەوینیک، میژووی پر لە شانازیی ڕووداویک، فەلسەفەی بیریکێ عێرفانی، وانەیەکی دینی یا ئەزموونیکێ ژیان بوو.

ئەو، بە هەببەتەو پێی نایە مەیدان و وەکی ئارەش وەبالی بەرەیی خۆی گرتە ئەستۆ. ئیدی ئاگای لە ڕۆژ و شەو نەما. پایز و بەهار دادەهاتن و تەمەن دەبووری و ئەو هەروا دەینووسی.

...و بەم جۆرە پەنجار و دوو سالانی سەر لە سەر ئەو دەفتەرە هەلنەگرت تا ناوی «قادر فەتاحی قازی» و «بەیت» ئاوێتەیی یەک بوون.

گەلی نەمەگەداری ئیمە بە چاکەکانی دەزڵێ و چجار ناو و هەوڵەکانی لە بیر ناکا. ئیستا ئیدی چیرۆکی ژبانی خۆیشی تیکەلی ئەم ڕووبارە بەردەوامە بوو و لە بەیتی ئەوین و وەفاداریدا ناوی حەياتی نۆشیو. وەرژنامەی کەشکۆل ئەم شانازییە پێپرا کە لە دەسپینکی سیهەمین سالی چالاکیی خۆیدا، یەکەم ژمارەی تاییەت بۆ مامۆستا قازی تەرخان بکا و هیفیدارە بتوانی بەردەوام ئەم ڕەوتە درێژە پێبدا.

بخش اول:

شرح احوال و آثار استاد قادر فتاحی قاضی

* زندگینامه خودنوشت استاد *

* زاد سفر *

* کتابشناسی توصیفی آثار و تألیفات استاد *

کورتی ژیان و چالاکیه کانی قادر فه تتاحی قازی به قه له م خوی

له سالی ۱۳۱۴ ی مه تاوی له قزله جهی سهری له
دایک بووم. دایکم خوالیخو شبوو «فاتمه خانم» کچی
خوالیخو شبوو سیدزاده بزورگ خانم بوو. سیدزاده
بزورگ خانم له ساداتی ناجی کندی بووه.

بزورگ خانم کچی سید عه بدولقادر، سید
عه بدولقادر کوری سید هیدایه توللا بووه. نه وهش
بلیم باشه که حاجی سید حه سنی ناجی کندی برازی
بزورگ خانم بووه. (گورستان ملاجی در مه آباد به انضمام
گوشه یی از تاریخ مه آباد، ص ۱۱)

بابی دایکم خوالیخو شبوو مه لا جه لاله ددین، له قه بی موخته مه دولعوله ما بووه. مه لا
جه لاله ددین له شهری هوه لی جیهانیدا له مه هاده وه په نا ده با بۆ دبی «چوار دیوار» که
ملکی خوی بووه. پاش به ینیک ناغاوته بی ینسافی ده وره ری چوار دیوار، ده ستریزی
ده کهن بۆ سهر نه و ملکه، مه لا جه لال پاش حهمله یه کی قه لی، له چوار دیوار کۆچی دایی
ده کا، ههر له ویش ده ینیزن. بنه ماله ی موخته مه دولعوله ما و بنه ماله ی مفتی سابلایغی ناموزا
بوون. بنه و بنه چه که یان عوله مای دین بوون.

بابم میرزا خلیل فه تتاح قازی، کوری خوالیخو شبوو میرزا ره سوولی باغچه، میرزا
ره سوول کوری حاجی خلیل، حاجی خلیل کوری میرزا رحمانی قازی بووه. میرزا
رحمان به خه ته خوشه که ی خوی جلدیک یان چند جلد قورعانی نویسه ته وه. دایکی بابم
«گه وه هر تاج» خانم، کچی قازی له تیفی بوو. قازی له تیف له مه هاباد، له ماله خوی به
ده سستی شکاکان کوژراوه.

بابم خوالیخوښو میرزا خلیل، پوړی جومعه ۱۳۶۹/۸/۱۱ له تمه‌نی ۸۴ سالی له مه‌ه‌باد کڅچی دوايي کردووه و له گومبه‌زان نیژراوه. بابم به قه‌له‌می خوی دوو کتیبی نووسیوه که به چاپ گه‌یشتون و بلاو بوونه‌وه. کتیبه‌کان نه‌وانه‌ن:

یه‌که‌م: «سالهای اضطراب، ناشر: مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی (اورمیه، انتشارات صلاح‌الدین ایوبی) چاپ اول، سال ۱۳۷۰». (پولیکیشیان بۆ چاپی کتیبه‌که له ینتشارات له یتیمه‌وه‌رگرت).

دووهم: «تاریخچه خانواده قازی در ولایت موکری ویراستار قادر فتحی قاضی، تبریز، سال ۱۳۷۸». ثمن قادر فتحی قازی، کورپه‌گه‌وره‌ی نووسهر، پتیشه‌کیم بۆ ههردوک کتیب نووسیوه. بابم له مه‌ه‌باد کارمندی ئیداره‌ی دوخانیات بوو، له سالی ۱۳۳۰ هه‌تاوی مونته‌قیل کرا بۆ دوخانیاتی ته‌وریز.

ثمن له ته‌وریز پینجه‌م و شه‌شه‌می ده‌بیرستانم ته‌واو کرد. له دانیسگای ته‌وریز رشته‌ی ده‌بیری زمان و ئه‌ده‌بیاتی فارسیم خویند. له تاریخی ۱۳۳۸/۷/۱۷ به پایه یه‌کی ده‌بیری چومه‌شاری سهراب، به کاری ده‌بیری مه‌شغول بوم. ^۱نیزیکه‌ی ده‌سالان له سهرابی مامه‌وه، دواي ته‌و ده‌ساله، سهاره‌ت

به نووسراوه‌کانم که باسیان ده‌که‌م؛ هه‌روه‌ها به هۆی لوتف و عینایه‌تی خوالیخوښو دوکتور مه‌نوجیه‌ری مورته‌زه‌وی بۆ دانیسگای ته‌وریز مونته‌قیل کرام. دواي ئیتیق‌ال، کارشوناسی ئه‌رشه‌دی زمان و ئه‌ده‌بیاتی فارسیم هه‌ر له دانیسگای ته‌وریز ته‌واو کرد.

دوکتور مه‌نوجیه‌ری مورته‌زه‌وی له‌و ئینسانه‌به‌رپز و بی‌وینانه‌بوو که له پاش له دنیا ده‌رچوونی وی (ته‌وریز پوړی چوارشه‌ممو ۱۳۸۹/۴/۹) دانیسگای ته‌وریز کتیبیکی به نیوی «سایه‌ سرو

۱. پش چوونه‌سهراب، ده‌گه‌ل کچه‌مامیکی خۆم، روقیا خانم، نيزديواجم کرد. کوپیک و دوو کچم هه‌یه، خوا سلامه‌تیا‌ن کا. کورپه‌که‌م یونس فتحی قازی نه‌لعان له مه‌ه‌باد، سهرده‌قه‌ری نه‌سنادی ره‌سمی‌یه.

● پرو به رگی کتبی: تاریخچه خانواده قاضی در ولایت موکری، تألیف: خلیل فتاحی قاضی، ویراستار و مقدمه نویسنده: قادر فتاحی قاضی، تبریز: ناشر قادر فتاحی قاضی، ۱۳۷۸ ش.

• پرو به رگی کتیبی: سالهای اضطراب: خاطرات خلیل فتاحی قاضی، اورمیه: مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی (انتشارات صلاح الدین ایوبی)، ۱۳۷۰ ش.

سالهای اضطراب

خاطرات خلیل فتاحی قاضی

سهی، یادنامه دکتر منوچهر مرتضوی» بلاو کرده‌وه. چاپی هه‌وه‌ل سالی ۱۳۹۱ ش. منیش
نوسراوه‌یه‌کم هه‌یه ده‌و کتیه‌دا به‌نیوی «خودثنا گفتن ز من ترک ثناست» له‌باره‌ی خوالیخ‌وشبوو
دوکتور مه‌نوچیه‌ری مورته‌زه‌وی دواوم و باسم کردووه.

لیزه‌کانه، نه‌وه‌م هاته‌وه‌بیر:

دوا‌ی له‌ دنیا ده‌رچوونی خوالیخ‌وشبوو ماموستا سه‌ید حه‌سه‌ن قازی ته‌باته‌بایی (ته‌وریز،
یه‌ک شه‌ممۆ ۱۳۶۴/۱۲/۱۸) یه‌ک جلد گزوا‌ری دانیشکه‌ده‌ی ته‌ده‌بیاتی ته‌وریز (به‌هار و
هاوینی سالی ۱۳۷۱) که‌ له‌ جلدیک دان به‌ ماموستا قازی ته‌باته‌بایی ئیختیساس درا، منیش
مه‌قاله‌یه‌کم له‌ باره‌ی ئوستادی خوالیخ‌وشبوو، له‌م ژماره‌یه‌دا به‌ چاپ گه‌یاند. ئوستاد قازی،
به‌یانی (پیش‌نیوه‌پویه) ده‌رسی دیوانی خاقانی به‌ دانشجو‌ه‌کانی کارشناسی ته‌پشه‌دی زمان و
ته‌ده‌بیاتی فارسی گوت. لای سه‌عاتی ۱۲ کلاس ته‌واو بوو. دوکتور تاهیری، ماموستای زانکۆ،
خواهیشی لیکرد بیاته‌وه‌ مالتی. ئوستاد قازی قه‌بوولی کرد، ته‌شریفی چوو‌ه‌ نیو ماشینه‌که. منیش
ده‌ خزمه‌تیاندا بووم. ماموستا قازی له‌ هه‌وه‌لی خه‌یابانی ته‌ریه‌ت دابه‌زی، دیوانی خاقانی به‌
ده‌سته‌وه، له‌ خه‌یابانی په‌ریه‌وه. واریدی ده‌ربه‌ندی بو. ئیوارێ لای سه‌عات چواری خه‌به‌ری
له‌ دنیا ده‌رچوونی هات و بلاو بووه. قازی ته‌باته‌بایی ماموستای منیش بوو. جارجار به‌ شوخی
پتی‌ده‌گوتم: قازی هیند پیاوی چاکی، ته‌گه‌ر زه‌مانی حه‌زرتی حوسین^(دخ) له‌ که‌ربه‌لا بای،
شه‌هید ده‌بوو! قازی سه‌ید حه‌سه‌ن ته‌باته‌بایی، هیند حافیزه و بیره‌وه‌ری سه‌رسوپه‌یتنه‌ر و
قه‌وی بوو، پێیان ده‌گوت: دايره‌تولمه‌عاریفی موته‌حه‌ریک.

لیزه‌ نوسراوه‌کانی خۆم که‌ ده‌ نه‌شریه‌ی دانیشکه‌ده‌ی ته‌ده‌بیاتی ته‌وریزدا چاپ بوون معاریفی
ده‌که‌م:^۲

هه‌وه‌لین مه‌قاله‌م ته‌و عینوانه‌ی هه‌یه: «چند بیت کردی»، مقدمه. (نشریه‌ دانیشکه‌ ادبیات
تبریز، شماره سوم، سال شانزدهم، تبریز، پاییز ۱۳۴۳) ده‌و ژماره‌یه‌دا، به‌یتی «شیخ مەند و شیخ
پەش»‌ی هاتووه‌ که‌ له‌ قزله‌جی سه‌ری خاله‌ سو‌ره‌ پتی‌گوتم. ته‌و به‌یت له‌ ژماره‌ی دوا‌یی نه‌شریه‌دا
(یانی ژماره‌ی زستانی سالی ۱۳۴۳) ته‌واو ده‌بی.

دوا‌یه‌ به‌یتی ژماره ۲ یانی «به‌یتی باپیرئاغای مه‌نگور» ده‌ست پتی‌ده‌کا.^۳ ته‌ویش هه‌ر خاله‌
سو‌ره‌ پتی‌گوتم.

۲. هه‌ر له‌ سه‌راپین یووم که‌ هاوکا‌ریم ده‌گه‌ل دانیشکه‌ده‌ی ته‌ده‌بیاتی ته‌وریزێ ده‌ست پیکرد. ده‌ پێشدا کاک عوبه‌ید نه‌یو‌بیان نه‌و
کارانه‌ی ده‌ست پیکردبوو.

۳. ته‌و فیه‌رسته‌ی که‌ له‌ پایانی پێشه‌کیه‌که‌ داومه‌، (نه‌شریه‌، پاییزی ۱۳۴۳، لاپه‌په‌ ۳۱۵) پریک لئی کلا بوم. داوا‌ی لی‌بو‌ردن ده‌که‌م.

دوايه بهيتی ژماره ۳ به نیوی «ماکو و چهرداری» دهست پی دهکا، تهویش هر خاله سوره پیی گوتم. له ژماره ی بههاری ۱۳۴۴ هر پاشماوه ی بهیتی ماکو و چهرداری هاتووه. له ژماره ی هاوینی ۱۳۴۴ ماکو و چهرداری تهواو دهبی.

دوا ی بهیتی ماکو و چهرداری، بهیتی ژماره ۴ یانی «بهیتی سائیل» دهست پی دهکا. سولتان نان نهخوړ که مجبوری مزگهوت بوو له قزلجه ی سهری، بهیتی سائیلی پی گوتم. بهیتی سائیلیش هر له ژماره ی هاوینی ۱۳۴۴ نه شریه دا تهواو دهبی.

له ژماره ی پاییزی ۱۳۴۴ دا بهیتی ژماره ۵ یانی «بهیتی قهبری» دهست پی دهکا. تهو بهیتهش هر سولتان نان نهخوړ پیی گوتم. دوايه هر له ژماره یه دا (نه شریه ی دانیشکه ده ی ته ده بیاتی ته ورزی، پاییزی ۱۳۴۴) بهیتی «سید برایمی» یانی بهیتی ژماره ۶ دهست پی دهکا و تهواو دهبی. تهو بهیتهش هر سولتان نان نهخوړ پیی گوتم.

کاتیک سه ددام بو ئیرانی حمله ی هیتا، دهو له ت کوپنی ته رزاقی دا به خه لکی. سولتان نان نهخوړ مالی هاتبووه مه هابادی، دوکانیکی کردبووه. سولتان کوپنه کانی لی ون دهبی، له تاوان شوشیک سه می چه وهندهر به سهریه وه دهنی، مه سموم دهبی و دهری. له باره ی مام سولتاندا، مه قاله یه کم تهو زه مانی له گزواری سروه دا چاپ کرد.

قسه، قسه دینی. لیره دا وه بیرم هاته وه، هر له سروه دا له باره ی خوالیخو شبوو حاجی ماموستا مه لا حوسپنی مه جدی، و تاریکم بلاو کرده وه. خوالیخو شبوو کوپی یانی دوکتور محهمه دی مه جدی (پروزی پنج شه ممؤ ۱۳/۱۱/۱۶ له مه هاباد به ره حمه تی خودای شاد بووه) دوا ی خوینده وه ی مه قاله که، نامه ی کی بو ناردم، قهردانی لیکرد بووم. من که له ده بیرستان بووم، عه ره بیم هم له ده بیرستان، هم له خزمه ت حاجی ماموستا ده خویند. به راستی عه ره بی سییه می ده بیرستانی تهو وه ختی زور چه تون و ره ق بوو، تهو هم له خزمه تی ده خویند. ماموستا هه موو جار ی که له مزگه وتی بازاری ده چومه خزمه تی لیده پرسیم: کوره کتی؟ خو م معاریفی ده کرد. بهو جوړه ماموستا دهرسی خو ناسینیشی به من ددها. پهره جه ی مو ته عالی بی.

بینه وه سهر باسی بهیته کان، له ژماره زستانی سالی ۱۳۴۴ ی نه شریه دا، بهیتی ژماره حه وتم به چاپ گه یاند، یانی «بهیتی محهمه د حنیفه» ی که مام ته حمه دی لوتفی پیی گوتبوم. لیره تهو وش باس بکه م که ده پیش مام ته حمه دیدا، تهو بهیته م له خاله سوره وه رگرتبوو.^۴

۴. له کتبی «نمونه های از ادبیات شفاهی (فولکوریک) کردی»، تدوین: قادر فتاحی قاضی، ناشر: انتشارات دانشگاه تبریز، ۱۳۹۵. ریواتی خوالیخو شبوو (کاک محهمه د ته حمه دزاده) یانی خاله سوره له بهیتی محهمه د حنیفه، به چاپ گه یاندووه.

به‌یته‌کانی مام‌ئه‌حمده‌دی وه‌کی ده‌زانی (بی‌جگه له که‌ل و شیر) دوور و درێژ بوون. چاپی ئه‌و به‌یته له ژماره‌ی زستانی ساڵی ۱۳۴۵ ی نه‌شریه‌دا بنه‌ی هاتوه و ته‌واو بووه.

له ژماره‌ی به‌هاری ۱۳۴۶ ی نه‌شریه‌دا چاپی «به‌یتی لاس و خه‌زآل» م ده‌ست پێی کرد (پریویه‌تی مام‌ئه‌حمده‌دی لوتفی). چون به‌یته‌که زۆر دور و درێژ بوو، نه‌شریه له ژماره‌ی به‌هاری ساڵی ۱۳۴۹ پایانی پێ هیناو به‌یته‌که به‌نیوه‌چلی ماوه. پاشان دانیشگای ته‌وریز له ساڵی ۱۳۷۹ له یه‌ک جلددا به‌سوره‌تی کتیب، ته‌واو به‌یته‌که‌ی به‌چاپ گه‌ياند.

نه‌شریه‌ی ساڵی ۱۳۵۰ له یه‌ک جلددا چاپ بوو. له‌وتشدا مه‌قاله‌یه‌کم هه‌یه به‌نیوی «امثال و تعبیرات کردی و معادل برخی از آن‌ها در زبان فارسی» له ژماره‌ی به‌هاری ساڵی ۱۳۵۱ ی نه‌شریه‌دا، مه‌قاله‌یه‌کم هه‌یه به‌نیوی «ابزارهای آسیای آبی در زبان کردی».

له ژماره‌ی هاوینی ۱۳۵۱ ی نه‌شریه‌دا، مه‌قاله‌یه‌کم نووسیه به‌نیوی «راز آسیای آبی». ده‌لێن خه‌لک ناشه‌که‌یان لێ خرا بوو، له کار که‌وت، بۆیان چاک نه‌کراوه. وه‌دووی شه‌یتانی که‌وتن، بێ بۆیان چاک کاته‌وه! له جێیه‌ک تووشی شه‌یتانی بوون و ده‌وریان دا. شه‌یتان سێ جارانی گوتی: پاسته‌و به‌راو، پاسته‌و به‌راو، پاسته‌و به‌راو. شه‌یتان خۆی لێ ون کردن. ئه‌وه‌یانی پاسته‌و به‌راو، پازی ناشی ئاوێ بوو. خه‌لک به‌و پێ‌وشوینه‌ ناشه‌که‌یان چاک کرده‌وه.

له ژماره‌ی هاوینی ۱۳۵۲ ی نه‌شریه‌دا، مه‌قاله‌یه‌کم هه‌یه به‌و نیوه: «گزیده‌ای از لغات و عبارات کردی».

له ژماره‌ی زستانی ۱۳۵۲ ی نه‌شریه‌دا، مه‌قاله‌یه‌کم نووسیه به‌و نیوه: «نان و هه‌ویر». له ژماره‌ی هاوینی ۱۳۵۳ ی نه‌شریه‌دا، مه‌قاله‌یه‌کم هه‌یه به‌و عینوانه: «روایتی کوتاه از بیت سعید و میرسیف‌الدین». خاله‌سوره‌پێی گوتم.

له ژماره‌ی زستانی ۱۳۵۵ ی نه‌شریه‌دا «گه‌لو» م به‌چاپ گه‌ياند. خاله‌سوره‌پێی گوتبووم. ئه‌وه‌ی خاله‌سوره‌پێی گوتووم، هه‌مووم به‌چاپ گه‌ياندوه.

له ژماره‌ی پاییزی ۱۳۵۶ ی نه‌شریه‌دا، «عبداللّٰا خانی موکری» به‌قه‌له‌می من به‌چاپ گه‌یشت. به‌بیتیکیشی ده‌گه‌له به‌نیوی «به‌یتی عبداللّٰا خانی موکری» که مام‌ئه‌حمده‌دی لوتفی پێی گوتم.

له ژماره‌ی هاوینی ۱۳۵۷ ی نه‌شریه‌دا، «که‌ل و شیر» م به‌چاپ گه‌ياند، له قه‌ولی مام سولتانی شامحه‌مه‌دی و مام‌ئه‌حمده‌دی لوتفی. پریویه‌تی مام سولتان، خوالیخ‌وشبوو ئه‌حمده‌دی شه‌ریفی (سێ شه‌ممۆ ۹۴/۳/۱۹ له مه‌هاباد کۆچی دوایی کردوه) بۆی ناردبووم.

له ژماره‌ی زستانی ۱۳۶۲ ی نه‌شریه‌دا، ئه‌و مه‌قاله‌م به‌چاپ گه‌ياندوه: «صنعت جولایی و لغات و اصطلاحات آن در مه‌هاباد».

له لاپهړه ۱۹۴۰ ی ژماره ی پایز و زستانی ۱۳۷۱ یشدا «یک سند تاریخی درباره عبداللہ خان مکرې» م بلاو کرده وه.

نیزیکه ی ۳۰ مه قاله م له نه شریه ی دانشکده ی نه ده بیاتی ته ورپز به چاپ گه یاند. له مه جله لله ی دانشکده ی نه ده بیاتی مه شه دیش (پایز و زستانی ۱۳۷۲) مه قاله یه کم چاپ کرد به نیوی «ملاحظات پیرامون بوستان سعدی»، به ته سحیحی خوالیخو شبوو دوکتور غولام حوسینی یوسفی (پژوی چوار شه ممو ۱۳۶۹/۹/۱۴ به په حمه تی خودای شاد بووه) بو پروو کړدنه وه ی شیعه رکانی بوستانی سه عدی به چه ند مه سه لی کوردی ئیشارم کړدوه.

جزویه کم له مانگی جوزه ردانی ۱۳۵۹ له ته ورپز به خه رجی خو م به چاپ گه یاند، به نیوی «گورستان ملاجی در مهاباد، به انضمام گوشه یی از تاریخ مهاباد». جلدیکم پی شکش به ئوستاد دوکتور مه نوچیهری مورته زه وی کرد. ته گهر زانی به خه رجی خو م چاپم کړدوه. گه لیک به سه رم داهات، لومه ی کردم. فه رموی: ده زگایه ک ده بی نو سراوه ی نو سه ر چاپ بکا، نه ک بوخوی به خه رجی خوی! عه رزم کرد چون پریک خسووسی بوو، پی م وانه بوو بم چاپ که ن دیسان فه رمایشی خوی دوویات کړدوه و گوتی: نابی نو سه ر به خه رجی خوی نو سراوه ی خوی چاپ بکا؛ ده بی ده زگایه ک بوی چاپ بکا. ته وه ش خاتره یه ک بوو له خوالیخو شبوو دوکتور مه نوچیهری مورته زه وی.

هه روه ها جزویه کی دیکه م له ته ورپز، له پیه ندانی سالی ۱۳۶۱ به خه رجی خو م چاپ کړد؛ فه رمایشی ئوستاد مورته زه ویم له بیر خو م برده وه! لیره ته وه م وه بیر هاته وه: به ینیک ئوستاد حقوقی پی نه ده گه یشیت. چومه خزمه تی له مائی، عه رزم کرد: قوربان ته من حقوق وهرده گرم. فه رموی: «فرمایش جنابعالی چک سفید است در جیب بنده، هر وقت خواستم خرج می کنم.» به و جوره ی عوزری منی خواست.

جزوه که نیوی «حاشیه بر فرهنگ مهاباد» بوو. فه رهنگی مه هابادی خوالیخو شبوو ماموستا گیوی موکریانی به. جزوه که ۶۴ لاپهړه به. ماموستا گپو ۱۹۷۷/۷/۲۵ زایینی به په حمه تی خودای شاد بووه.

له گوواری مه هابادیش دا مه قاله یه کم هه یه. ناغای سه عید عه بدی شتیکی بو گوواری مه هاباد نوسی بوو، به جلدی دووه می ته مسال و حیکه می من ئیشاره ی کړدبوو، نوو سیبوی فلان که س مه سه له کانی دیخودای به کوردی وهرگپراوه ته وه (کردویه ته کوردی). وهرگپراوه و ته رجومه کاریکی نامه شپوع و ناله بار و ناپه سهند نیه، مه عموله. زوریش باوه و په واجی هه یه، له داهاتوش دا په واجی ده بی. ته من ته گهر ته و کارم کړدبا، بو دم شارده وه، بو باسم نه ده کړد؟ ته من حه تتا مه سه لیک دیخودام به کوردی وهرنه گپراوه ته وه، خو ته و کاره (ته رجومه

کردن) زه‌حمه‌تر بوو لهو کاره‌ی که ئه‌من ئه‌نجامم داوه (پنکم هیناوه)!
 بریا ئاغای عه‌بدی چه‌ند مه‌سه‌لی ته‌رجومه نه‌کراوی بۆ خوینده‌ره‌کان هینابا، زانیام مه‌سه‌لی
 ته‌رجومه نه‌کراو چ جوژه؟ به‌لام ئه‌و کاره‌ی نه‌کردوو. ده‌گه‌ل ئه‌وه‌ش وتاره‌که‌ی ئاغای سه‌عید
 عه‌بدی بۆ من که‌لکی هه‌بوو، جوړیک پرتوینی بوو.

نیوی کتیبه‌کانم:

پیش ئینقیلاب، شه‌ش جلد؛ دوا‌ی ئینقیلاب پینج جلد‌م کتیب له‌ دانشگای ته‌وریز به‌ چاپ
 گه‌یانده‌ که‌ بریتین له‌و کتیبانه:

الف - انتشارات مؤسسه‌ تاریخ و فرهنگ ایران وابسته به‌ دانشکده‌ ادبیات دانشگاه تبریز:

- ۱- منظومه‌ کردی مهر و وفا. مهرماه ۱۳۴۵
- ۲- منظومه‌ کردی شیخ صنعان. مردادماه ۱۳۴۶
- ۳- منظومه‌ کردی بهرام و گلندام. مهرماه ۱۳۴۷
- ۴- منظومه‌ کردی شور محمود و مرزینگان. دی‌ماه ۱۳۴۸
- ۵- منظومه‌ کردی شیخ فرخ و خاتون استی. اسفندماه ۱۳۵۱
- ۶- منظومه‌ کردی سعید و میرسیف‌الدین بیگ. آبان‌ماه ۱۳۵۵

ب - انتشارات دانشگاه تبریز:

- ۱- امثال و حکم کردی. خرداد‌ماه ۱۳۶۴
 - ۲- امثال و حکم کردی، بخش دوم. آبان‌ماه ۱۳۷۵
 - ۳- منظومه‌ کردی لاس و خزال. فروردین‌ماه ۱۳۷۹
 - ۴- منظومه‌ کردی شیرین و فرهاد. سال ۱۳۸۴
 - ۵- نمونه‌هایی از ادبیات شفاهی (فولکوریک) کردی، سال ۱۳۹۵
- ده‌زگای چاپ و بلا‌و کردنه‌وه‌ی ئاراس له‌ هه‌ولتر، سالی ۲۰۰۷ ی زاینی، به‌شی کوردیی
 کتیبه‌کانی منی به‌ نیوی «گه‌نجینه‌ی به‌یتی کوردی: سه‌رجه‌می به‌رهمه‌کانی قادر فه‌تاحی قازی»
 له‌یه‌ک جلددا له‌ چاپ داوه‌ته‌وه. فه‌هرستی تاخیری کتیبه‌که‌ به‌و جوړه‌یه:

- ۱- شیخی سه‌نعان
- ۲- لاس و خه‌زال
- ۳- میهر و وه‌فا
- ۴- سه‌عید و میرسیوه‌دین به‌گ
- ۵- شوپ‌مه‌حموود و مه‌رزینگان
- ۶- بارام و گولندام
- ۷- شیخ فه‌رخ و خاتون‌ئه‌ستی

برای بهر پز کاک سەلاحی پایانیانی له تاریخی ۱۳۸۷/۳/۲۹ له مه‌هاباد را جلدیکی له و کتیه
بۆ من پۆست کردبوو. هه‌تا به ده‌ستم نه‌گه‌یشت، خه‌به‌رم نه‌بوو که له هه‌ولێر کتیییکی وه‌ها له
چاپ دراوه.

هه‌روه‌ها ئەم کتیه‌ش:

سێ به‌یتی فۆلکلۆریک: مەم و زین، خەج و سیامەند، ئەحمەدی شەنگ، گرد و کۆی: قادر
فەتاحی قازی. دەزگای چاپ و بڵاو کردنەوه‌ی ئاراس، خاوەن ئیمتیاز: شەوکت شیخ‌یەزدین.
سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەیب، سالی له چاپ دان: ۲۰۰۹ زاینی.

نوسراوه‌ی سەری له لایەن خوالیخۆشبوو کاک ئەحمەدی قازی به ده‌ست ئاراس گه‌یشتوو.
ئەو پیشه‌کی‌یه‌ی من بۆ کتیه‌که (نوسراوه‌که) نوسیوم فارسی بوو. به هه‌ویا بووم له دانیشگای
تەریز به چاپی بگه‌یه‌نم، نازانم چۆن بوو هه‌لنه‌سوړا، به‌لام دەزگای ئاراس هیمه‌تی کرد و به
چاپی گه‌يانند. جیتی ریز و سپاسه.

به تکای من کاک ئەحمەدی قازی، پیشه‌کی‌یه‌که‌ی کرده کوردی. حەیف کاک ئەحمەد ئەوه‌ی
باس نه‌کردوو و بێ ده‌نگه‌ی لێ کردوو. ئەوه‌ی من لێره بۆ ئاگاداری خوێنەر به‌پزێه‌کان باسم
کرد. ته‌حقیق ئەوه‌یه: حق چۆنه ئەوه‌ی بلی.

کاک ئەحمەد که نووسەر و موحه‌قیق و موته‌رجمییکی به‌رچاو و بڵندپایه و هه‌لکه‌وتوو بوو،
هه‌روه‌ها شیعیری ده‌گوت، پۆزی یه‌ک شه‌ممۆ ۱۳۹۴/۳/۱۷ له تاران، پاش عه‌مه‌لیکی جه‌پراحی
مالاواپی له ژبان کردوو و به‌په‌حمه‌تی خودای گه‌یشتوو. له مه‌هاباد له گومبەزان نێژاوه.

له هیندیک گۆوار و پۆژنامه‌دا باسی نوسراوه‌کانی میان کردوو، ئەوه لێره یه‌کتیک له وان
که تاریخی له حالی حازردا له هه‌موان نیزیکتره، به خوێنەر خۆشه‌ویسته‌کان معاریفی ده‌که‌م:
جامعه کردستان، نیوه‌ی گه‌لاویژی ۱۳۹۴، سالی سیهه‌م، ژمازه ۲۶.

سەرمه‌قاله‌ی پۆژنامه‌که له ژێر سه‌ردێری «پیاویک له په‌گه‌زی به‌یت - قادر فەتاحی قازی و
نیو سه‌ده کو کردنه‌وه‌ی به‌یتی کوردی»، ئاوا ده‌ست ڤی ده‌کا: قادر فەتاحی قازی په‌نگه‌یه‌کتیکه
له‌و یه‌که‌مین که‌سانه‌ی که په‌ی به‌بایه‌خی بێ هاوتای به‌یتی کوردی و تۆمار کردن و ناساندن و به
راوه‌رد کردنی له‌گه‌ل ئەده‌بی فارسی بردوو. مه‌قاله‌ی ئەم برا به‌پزێانه‌شی تێدایه: کاک ئەحمەدی
به‌حری و عه‌بدوللا سه‌مه‌دی که به‌قه‌ولی مه‌عروف سه‌نگی ته‌واویان داواوه و له‌باره‌ی کاره‌کانی
من دواون، هه‌روه‌ها مه‌قاله‌ی برای به‌رپز کاک سەلاح پایانیانی که باسی فۆلکلور ده‌کا.
سپاسی من بۆ گشت لایان، ساغی و سلامه‌تی و سه‌رکه‌وتن بۆ گشت لایان ده‌خوازم.

چوکه‌ی ئیوه قادر فەتاحی قازی. یه‌ک شه‌ممۆ ۱۳۹۶/۵/۱

